

LBRIS

We know
books

Unificarea Germaniei

Formarea unei națiuni

ANTONIO MORENO JUSTE

LITERA

București

CUPRINS

INTRODUCERE	6
FĂURIREA NAȚIUNII GERMANE <i>(1805–1848)</i>	15
REVOLUȚIE, EȘEC ȘI REACȚIUNE. 1848 ȘI CONSECINȚELE SALE <i>(1848–1862)</i>	41
„SÂNGE ȘI FIER“ <i>(1862–1870)</i>	77
CODA: CONSECINȚELE UNIFICĂRII	109
ANEXE	125

FĂURIREA NAȚIUNII
GERMANE

(1805–1848)

**Germania și Europa napoleoniană.
Trezirea națională**

Cel mai mare impuls pentru transformarea politică a Germaniei nu a venit din interior, ci din exterior, și a fost dat de Revoluția Franceză. Până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Germania dobandise statutul de *Land der Dichter und Denker* („țară a poezilor și filosofilor“), însă cadrul său politic era încă ancorat în tradiția medievală, în ciuda reformelor impuse în unele state, care au ajuns până în Prusia și în Austria, în domeniul educației și al administrației, și a unor timide încercări de reformă în imperiul însuși, care nu au mers mai departe. Sfântul Imperiu Roman nu mai era un vehicul politic activ sau baza potențială pentru dezvoltarea unui stat centralizator. Cu toate acestea, formula „descentralizării“ imperiale era compatibilă cu absolutismul și cu un nivel relativ ridicat de centralizare a puterii la nivel teritorial. Rezultatul a fost mai degrabă un mozaic medieval în care au coexistat mai mult de trei sute de entități politice independente, majoritatea principate mici și

mijlocii (*Kleinstaaterei*) în care nobilimea de curte și birocrăția erau preeminente, în timp ce principii lor încercau, cu mai mult sau cu mai puțin succes, să obțină mai multă putere pentru ei înșiși în detrimentul celor pe care îi guvernau, să mențină armate permanente și să creeze birocrății loiale capabile să colecteze impozite pentru a plăti armata și pentru a administra teritoriul în mod profitabil.

Acest model a fost evident asociat cu schimbări în configurația socio-politică, însă situația din Germania în jurul anului 1790 nu prezenta caracteristici revoluționare. Existau tensiuni sociale de intensitate și de origine diferite, iar încă din 1770 puteau fi remarcate semne ale unui slab liberalism, care însă nu depășea acest nivel, astfel încât, după izbucnirea Revoluției Franceze, în cea mai mare parte a Imperiului German, dar mai ales în vest, evenimentele au fost urmărite cu un interes distant, care combina un sentiment de superioritate și de îngrijorare. Într-adevăr, pe măsură ce Revoluția Franceză s-a transformat dintr-o declarație de libertate, egalitate și fraternitate într-un regim de teroare cu o dictatură expansionistă și imperială, Germania a fost afectată în multe feluri, inclusiv din punct de vedere politic.

În 1792, armata revoluționară a invadat teritoriile Sfântului Imperiu Roman și toate teritoriile germane de la vest de Rin au căzut sub dominație franceză – evident, în acest moment, soldații-cetățeni ai Franței s-au dovedit superiori prin motivație și prin inovații tactice soldaților puterilor absolutiste, înarmate cu experiența Războiului de Șapte Ani și ai căror generali erau încrezători că vor mătura cu ușurință *trupele pariziene indisciplinate*. Situația avea să continue până în 1815, odată cu înfrângerea finală a lui Napoleon.

Această ocupație va avea consecințe notabile – sistemele administrative, judiciare și legislative au fost reorganizate, cu abolirea relațiilor sociale feudale –, dar, mai presus de toate, a deschis prăpastia dintre francezi și germani cu privire la Rin și la modul în care acesta trebuia considerat: graniță între Franța și Germania sau fluviu german? Disputele legate de Saar sau de Alsacia și Lorena, care vor apărea la scurt timp după aceea, vor condiționa relațiile franco-germane și, prin urmare, europene pentru următorul secol și jumătate.

Mai precis, cel mai mare impact a fost asupra teritoriilor sudice și vestice, care au suferit o reorganizare considerabilă odată cu Tratatul de la Lunéville din 1801, care va marca victoria franceză prin acordarea către Napoleon a controlului direct asupra malului stâng al Rinului, reorganizarea frontierelor dintre Austria și noile entități teritoriale italiene susținute de Paris. Și, mai presus de toate, în 1803, prin Actul Delegațiilor Imperiale (*Reichsdeputationshauptschluss*), confirmat o lună mai târziu de Dieta de la Regensburg, care a abolit sau a subordonat unor entități teritoriale mai mari o sută douăsprezece unități politice mici, până atunci independente, inclusiv arhiepiscopii, scaune episcopale, abații, mănăstiri și majoritatea orașelor libere. Ceea ce s-a întâmplat de fapt a fost o reducere drastică a numărului de teritorii și de orașe independente legate de imperiu, de la trei sute paisprezece la treizeci, eliminând astfel cei mai puternici susținători ai acestuia: orașele imperiale, nobilimea imperială și biserica imperială, care au fost aproape complet eliminate.

Dimpotrivă, statele mici și mijlocii au fost cele care au beneficiat cel mai mult de pe urma acestei situații, întrucât au putut conta pe

sprijinul francez, cum ar fi Württemberg, care și-a dublat populația, sau Baden, care chiar a triplat-o, și ai căror conducători au sprijinit în mod evident un Napoleon victorios, care, cu Europa la picioarele sale, se încoronase împărat în 1804. De altfel, în același an, Francisc al II-lea al Austriei a ales să se încoroneze împărat al Austriei și să își consolideze poziția în Europa Centrală, în special în teritoriile negermane, cu acordul Rusiei. El a lăsat astfel de izbeliște Sfântul Imperiu Roman, confirmând linia de acțiune inițiată de Francisc (Franz) al II-lea însuși în 1797, prin Pacea de la Campo Formio, după înfrângerea de la Marengo în fața francezilor, în care a renunțat la integritatea imperiului pentru a apăra interesele Austriei.

Poate principala consecință a acestui fapt a fost că majoritatea statelor germane mai mici, care beneficiaseră de reformele napoleoniene, au ales în cele din urmă să se separe de Sfântul Imperiu Roman și să caute protecția Franței napoleoniene, care, în iulie 1806, a decis în mod unilateral să creeze Confederația Rinului (*Rheinbund*), formată din șaisprezece state germane (inclusiv Bavaria, Württemberg, Baden și Hesse-Darmstadt), plus Marele Ducat al Varșoviei, situat în afara granițelor Sfântului Imperiu Roman, care a adoptat Codul Napoleonian și a dezvoltat un program ambițios de reforme, inclusiv abolirea servituții. Ultimul act a fost dizolvarea Sfântului Imperiu Roman la 6 august 1806.

În acest context de mari transformări în Europa Centrală, Prusia, aflată mereu în dilema geostrategică de a alege între Franța și Rusia (după cum o demonstrează faptul că, de la Pacea de la Basel din 1795, ea și-a retras sprijinul pentru imperiu și a rămas neutră, socotind acest lucru ca fiind cea mai bună modalitate de a-și apăra

CUVINTE ALE ISTORIEI

Fichte și „Cuvântări către națiunea germană“ (1807)

După înfrângerea armatei prusace la Jena în fața trupelor lui Napoleon, Fichte a rostit celebrele sale paisprezece „Cuvântări către națiunea germană“ la Academia din Berlin. În termeni retorici și exaltați, el a expus misiunea culturală a poporului german, convins că aceasta nu poate fi realizată fără unitatea politică a națiunii germane.

Toți cei care vorbesc aceeași limbă [...] au fost uniți de la început printr-o acumulare de legături invizibile [...] astfel încât oamenii nu formează o națiune pentru că trăiesc de o parte sau de alta a unui lanț de munți sau a unui râu, ci trăiesc împreună [...] pentru că inițial, în virtutea unor legi naturale de ordin superior, erau deja un popor. Astfel, națiunea germană, în virtutea faptului că are o limbă comună și un mod de gândire comun, a fost suficient de unită și se

distingea clar de celelalte popoare din vechea Europă [...].

Portret al lui Johann Gottlieb Fichte realizat de pictorul german Friedrich Bury în 1801

interesele în noua distribuție a teritoriilor din Europa Centrală după dispariția Poloniei ca stat independent), a decis, în contextul războaielor Austriei și Rusiei împotriva Franței, să declare război lui Napoleon. Prusia a fost înfrântă categoric de armata franceză în bătălia de la Jena din 14 octombrie 1806 și, cu Berlinul ocupat, a fost forțată prin Pacea de la Tilsiten să cedeze Franței toate teritoriile de la vest de Elba, acceptând totodată obligația de a contribui cu bani și cu oameni la viitoarele campanii militare franceze.

Cu toate acestea, și într-un mod care ar putea părea paradoxal, dimensiunea uriașă a înfrângerii a determinat o serie de reforme în domeniile administrativ, militar și educațional care, deși nu au constituit un program coerent, au permis Prusiei să facă față unora dintre provocările majore ale secolului al XIX-lea într-o poziție mai bună. Aceste reforme includ, de exemplu, înființarea Universității din Berlin de către Wilhelm von Humboldt în 1810.

Începând din 1812 însă, războiul și-a schimbat cursul, iar un an mai târziu Napoleon a fost învins la Leipzig, în așa-numita Bătălie a Națiunilor, de o mare coaliție formată din Austria, Prusia și Rusia, ceea ce a dus la dizolvarea Confederației Rinului și la semnarea de către statele sudice a unui set de acorduri cu Austria după dezastrul francez. Bătălia fiind decisă din punct de vedere militar, Parisul a fost ocupat la scurt timp după aceea, în aprilie 1814, punându-se astfel capăt la douăzeci și doi de ani de război în Europa, după reținerea lui Napoleon pe insula Elba și ulterior pe insula Sfânta Elena, după cele O Sută de Zile.

La scurt timp după aceea, între octombrie 1814 și iunie 1815, a avut loc la Viena un congres pentru a stabili ordinea în Europa

CONTEXT ISTORIC

Congresul de la Viena și Confederația Germană (1815)

Prin Congresul de la Viena, Sfântul Imperiu Romano-German, format din peste două sute patruzeci de state, a fost înlocuit de Confederația Germană (în germană, Deutscher Bund), formată din treizeci și nouă de state reprezentate la Dieta de la Frankfurt, și a succedat Confederației Rinului, creată în 1806 de Napoleon I pentru a înlocui Sfântul Imperiu Romano-German.

Scopul creării sale a fost de a răspunde cererii de garanții tangibile de securitate pentru micile state germane, care fuseseră victimele unor războaie devastatoare timp de un secol și jumătate.

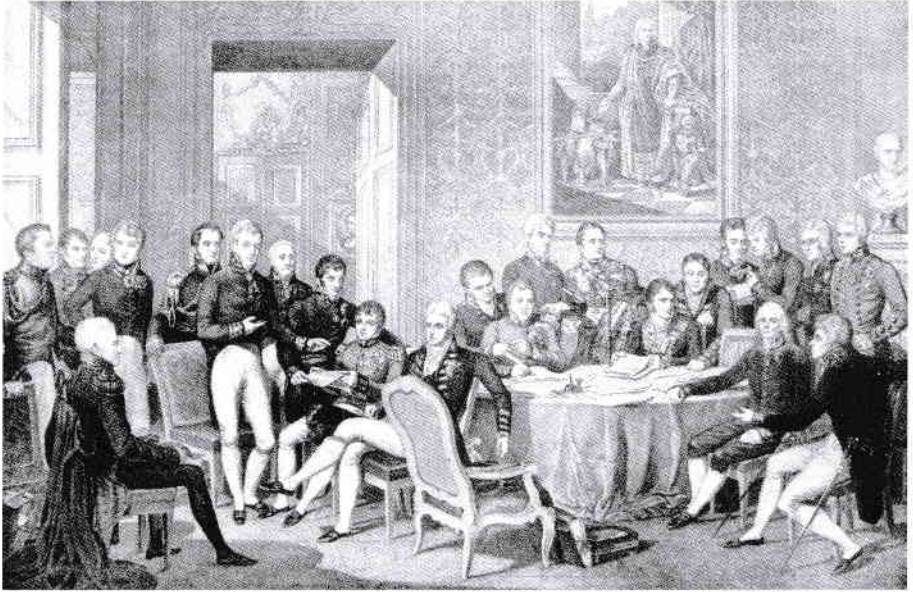
Organizarea noii federații a fost finalizată abia la sfârșitul Congresului de la Viena și a făcut obiectul unor negocieri intense în cadrul Comitetului german format din Austria, Prusia, Bavaria, Hanovra și Württemberg. La scurt timp

după aceea, federația a fost extinsă pentru a include Saxonia, Hesse-Darmstadt, Olanda (pentru Luxemburg) și Danemarca (pentru Holstein), precum și reprezentanți ai altor principii germani și ai orașelor germane libere. Abia la 9 iunie 1815, cu doar câteva ore înainte de semnarea actului final al congresului, s-a putut ajunge la un acord cu privire la structura acesteia: o Dietă federală la Frankfurt, sub președinția Austriei, în care statele vor fi reprezentate de guvernele lor cu numărul de voturi corespunzător poziției lor. În plus, fiecare dintre statele membre s-a angajat să se guverneze pe baza unei ordini constituționale.

A fost, pe scurt, o structură politică originală – și nu fără o anumită ingeniozitate diplomatică –, creată pentru a asigura o apărare comună împotriva oricărei agresiuni străine.

postnapoleoniană sub influența prințului Metternich, ministru de externe austriac între 1809 și 1848 și cancelar din 1821, fără îndoială figura dominantă a diplomației europene în perioada Restaurației. În cadrul negocierilor, printre dineuri de lux și baluri princiere fastuoase, o problemă devenea din ce în ce mai evidentă: cum să obții o Germanie puternică și stabilă pentru a contrabalansa o așteptată redresare franceză, acceptând că sistemul numeroaselor principate mici într-un cadru imperial imprecis și ineficient nu putea fi restaurat. Soluția a venit sub forma creării unei federații germanice alcătuite din treizeci și nouă de state, dintre care cinci erau regate (Bavaria, Hanovra, Saxonia, Württemberg și Prusia); douăzeci și nouă erau ducate, mari ducate sau principate; patru erau orașe libere, la care se adăuga Imperiul Austriac.

Întreaga organizare și funcționare a Confederației Germane a avut drept scop garantarea păcii în Europa; tocmai din acest motiv, nu s-a ajuns la nicio altă formă politică pentru statele germane cu o mai mare unitate internă și nici nu i s-a acordat Confederației un rol activ în sistemul european de state. Pentru a menține echilibrul, Confederația Germană nu putea fi decât o slabă asocierie de state germane independente și suverane. Germania trebuia să se reorganizeze, trebuia să își recapete importanța politică pierdută în timpul războaielor napoleoniene, dar fără a pune în pericol securitatea celorlalți europeni, iar în acest scop era esențial să aibă un statut pasiv, să nu se formeze un stat național al tuturor germanilor. Un stat național german, cu dimensiunile sale teritoriale și cu populația sa, ar perturba echilibrul în Europa, un echilibru pe care toate puterile reunite la Viena doreau să-l salvgardeze. A fost

Congresul de la Viena, ilustrație de Jean-Baptiste Isabey, 1819

recunoscut faptul că niciuna dintre aceste puteri nu ar trebui să dobândească o pondere mai mare decât celelalte și, prin urmare, era vorba despre un echilibru la care contribuiau și statele germane individuale ale Confederației, deoarece acestea nu aveau un interes major în construirea unui stat național: situația lor era foarte diferită, iar logica politică – și nu numai în statele mai puternice – arăta exact în direcția opusă unificării naționale. Cu toate acestea, punerea în practică a principiilor Congresului de la Viena, încercând în același timp să mențină interesele individuale ale statelor germane, ar fi fost o sarcină din ce în ce mai dificilă, deoarece noi tulburări sub forma revoluțiilor conduse de forțele emergente ale liberalismului și ale naționalismului ar fi făcut-o imposibilă.

Pe scurt, Germania care a apărut în 1815, după ce a fost atacată, invadată, ocupată, reorganizată, exploatată, provocată și zguduită, a fost transformată, deoarece Sfântul Imperiu Roman, care servise drept cadru politic difuz vreme de secole, a dispărut odată cu Pacea din Westfalia din 1648, care îl adăpostise, iar noul acord pentru Europa, încheiat la Congresul de la Viena, îl înlocuise cu Confederația Germană, care a inaugurat o perioadă foarte diferită în istoria Germaniei.

Restaurația și Germania lui Metternich: triumful reacțiunii

În orice caz, reordonarea convenită la Viena nu a definit în mod clar în Germania și în restul Europei circumstanțele privind politica internă a statelor, fapt care, în principiu, permitea atât aranjamente constituționale liberale, cât și conservatoare. Cu toate acestea, războaiele napoleoniene inflamaseră sentimentele naționale în Europa Centrală și de Est, și s-a reclamat din nou ca promisiunile de libertate și constituție făcute de guvernele locale în vremuri de restriște, dar uitate în scurt timp, să fie îndeplinite. Cu toate acestea, prințul Klemens von Metternich, cancelarul austriac, arhitectul noii ordini a statelor și personalitate-cheie a reacției absolutiste, știa în sinea sa că nu există cale de întoarcere: „Gândul meu cel mai secret“, a scris el în jurnalul său, „este că Vechea Europă se află la începutul sfârșitului“.

În august 1819, miniștrii statelor germane au convenit la Carlsbad că orice încercare de mișcare revoluționară sau liberală